

AVRUPA BİRLİĞİNE GİRİŞ SÜRECİNDE YAŞANAN KRİZ ve BİR KRİZ YÖNETİMİ MODELİ

Ayla Zehra ÖNCER

M.Ü., İ.İ.B.F., İşletme Bölümü, Araştırma Görevlisi

Abstract: European Union is one of the most important association around the world. It is institutionalized and has own bodies for management. Since Turkey applied for the membership, there began a long term crisis. Turkey has some advantages and also disadvantages in its own and the Union evaluates every circumstance against or besides Turkey. The crisis management plan has to be done and participation to the Union has to be realized.

I. GİRİŞ

Tarih boyunca uluslar ekonomik, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin uluslararası ilişkilere bağlı olduğunu fark etmişlerdir. Yaşanan dünya savaşlarının ardından kazanılan deneyimlerle tüm dünyada olduğu gibi Avrupa'da da ortak bir ideal gerçek bir siyasi projeye dönüşüp AB üyesi ülkelerin yönetim politikalarında uzun vadeli bir hedef haline gelmeden önce, başlangıçta bilim adamları, sosyologlar ve önsüzili Avrupalıların özlemlerinde yaşıyordu. Avrupa Birliği Devletleri insancıl ve barışçı bir hayalin parçasıydı. Yirminci yüzyılın ilk yarısında meydana gelen ve kıtayı derinden etkileyen savaşlar bu hayalin gerçeğe dönüşmesini engelledi. Ancak II. Dünya Savaşı sırasında totaliter yönetimlere karşı savaşan direniş hareketleri ve uluslararası bilgi , teknoloji ve ticaret sirkülasyonu yakın coğrafyadaki ülkeleri birbirine yaklaştırdı. Bu gelişmeler ışığında Avrupa ülkeleri bir örgütlenme sürecine girdiler. Bu örgütlenmenin asıl amacı benzer kültür değerlerine sahip Avrupa uluslarının ortak bir politika oluşturması ve bu politikaya bağlı olarak ortak yönetsel kararların alınmasıydı. Bu yeniden yapılanma modelinde amaçlanan Avrupa'nın siyasal bütünlüğünü sağlayarak, gümrük birliği, ortak pazar, serbest dolaşım gibi bir takım ekonomik faydalar yaratmak ve yanı sıra bölgede ortak güvenliği sağlayacak askeri bir güç oluşturmaktı.

II. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN OLUŞUM AMACI

Avrupa Birliği'nin misyonu, üye ülkeler ve bu ülkelerin vatandaşları arasında, dayanışma temelinde dayanan ilişkileri organize etmek, barışı korumak, ekonomik, sosyal ve kültürel ilerlemeyi pekiştirmektir. Yanı sıra Birliğin diğeri bir oluşum sebebi ise Avrupa'daki

fanatik milliyetçilik akımının teşvik ettiği savaş isteklerini engelleyerek kutsal devlet inancının yerine kutsal birey anlayışının oluşturulmasıdır.

Bu açıklamadan sonra Avrupa Birliği'nin temel amaçlarını da şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ekonomik sosyal iyileşmeyi desteklemek (ortak pazar ve ortak para),
- Uluslararası platformda Avrupa Birliği kimliğini savunmak (ortak güvenlik politikası, uluslararası krizlerde ortak hareket),
- Avrupa vatandaşlığını tanıtmak,
- Bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı geliştirmek (bireylerin serbest dolaşımı),
- Oluşturulan Avrupa Birliği hukukunu sürdürmek [1].

III. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TARİHÇESİ

Savaş sonrası ekonomilerini hızla yapılandıran Avrupa ulusları sahip oldukları yakın kültürün de etkisiyle ortak amaca hizmet eden bir birlik kurma ihtiyacı duymuşlardır. Avrupa Birliği barışı korumak ve ekonomik ve sosyal ilerlemeyi pekiştirmek amacı ile bir araya gelen 15 üye devletten oluşur. Birlik ekonomi, sanayi, siyaset, yurttaş hakları, kültür ve dış politika alanlarını kapsayan çok sektörlü bütünleşmenin en ileri biçimidir. Birliğin içinde ortak kurumları bulunan üç Topluluk yer alır. Bunların içinde ilk kurulanı 1951 tarihli Paris Antlaşması'yla Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'dur. Daha sonra 1957 tarihli Roma Antlaşması'yla Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmuştur. Topluluklar bu sürecin sonunda Üye Devletler arasındaki bütün iç sınırları kaldırarak tek bir pazar kurmuşlardır. 1986'da imzalanan Avrupa Tek Senedi ve 1992'de imzalanan Maastrich Avrupa Birliği Antlaşması ile de Üye Devletleri egemen devletler arasındaki geleneksel

anlaşmalardan daha sıkı bir biçimde birbirine bağlayan AB'nin hukuki temelleri oluşmuştur.

Topluluğun çalışmaları, başlangıçta altı kurucu üyesi olan Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg arasında bir kömür ve çelik ortak pazarı kurulmasıyla sınırlıydı. Savaş ertesindeki o günlerde savaşın galip ve mağluplarını, eşit olarak işbirliğinde bulunabilecekleri bir kurumsal yapı içinde bir araya getiren Topluluk, temelde barışı güvence altına almanın bir aracı olarak algılanıyordu. 1957'de işgücü ile mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına dayanan bir ekonomik topluluk kurmaya karar verdiler. Mamul mallarda gümrük vergileri 1968'de kaldırıldı. Bunların sonucunda ortak politikalar 60'ların sonunda yerli yerine oturmuştu.

Üye Devletlerin başarısı Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda'yı Topluluk üyeliğine başvurmaya yöneltti ve bu üç ülke 1972 yılında üyeliğe kabul edildiler. Üye devlet sayısını altıdan dokuza yükselten ilk genişleme ile birlikte, Topluluk sosyal, bölgesel ve çevresel konularda üstlendiği sorumluluklarla yeni bir derinlik kazandı.

Topluluk 1981'de Yunanistan'ın, 1986'da da İspanya ve Portekiz'in katılmalarıyla güneye doğru genişledi. Bu genişlemeler, üye devletlerin ekonomik gelişmeleri arasındaki farklılıkları azaltmaya yönelik yapısal programlar uygulamalarını kaçınılmaz kıldı.

1 Ocak 1993'e kadar tek pazar oluşturmayı kendisine hedef edinen Topluluk, 17 - 28 Şubat 1986'da Avrupa Tek Senedi'ni imzaladı ve bu iddialı hedefle ilgili mevzuatın kabulü konusunda yeni yöntemler geliştirdi. Tek Senet 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe girdi.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından 3 Kasım 1990'da iki Almanya'nın birleşmesi, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Sovyet denetiminden kurtulmaları ve demokratikleşmeleri, Aralık 1991'de de Sovyetler Birliği'nin çözülmesi Avrupa'nın siyasi yapısını baştan aşağı değiştirdi. Üye Devletler bağlarını güçlendirme kararlılığıyla, temel özellikleri 9-10 Aralık 1991'de Maastricht'te toplanan Avrupa Doruğu'nda kararlaştırılan yeni bir antlaşmanın müzakerelerine başladılar.

1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması üye devletlerin önüne iddialı bir program koydu: 1999'a kadar parasal birlik, yeni ortak politikalar, Avrupa yurttaşlığı, diplomasi işbirliği, ortak savunma ve iç güvenlik sağlanacaktı. Dünya ölçeğindeki rekabeti göğüsleyebilmek ve işsizliği azaltmak için Temmuz 1994'teki Avrupa Zirvesi'nde, kıta ölçeğinde altyapı ve iletişim projelerinin yürürlüğe konulmasına karar verildi.

1 Ocak 1995'te Avrupa Birliği'ne üç yeni üye; Avusturya, Finlandiya ve İsveç katıldı. Bu üç üye

kendilerine özgü katkılarıyla Birliği zenginleştirdi ve Orta ve Kuzey Avrupa'da yeni açılımlar sağladı.

1996 için planlanmış olan kurumsal gündem; 15 üyeli AB'nin yapısının yeni görevleri göğüsleyebilecek şekilde uyarlanması ve kurucularının büyük siyasi projelerinin kaynakları göz ardı edilmeden ve kapsamı kısıtlanmadan tüm kıtaya istikrar getirebilecek biçimde yeni üyelerin katılımına hazırlanması şeklindeydi.

Yaklaşık yarım yüzyıldır Avrupa bütünleşmesi, kıtanın gelişmesi ve halkının zihniyeti üzerinde önemli etkilerde bulunmuştur; aynı zamanda güçler dengesini de değiştirmiştir. Ulusal ve ortak çıkarların sürekli dengelenmesine, ulusal geleneklerin farklılığına saygı gösterilmesine ve farklı kimliklerin güçlendirilmesine dayalı Topluluk yaklaşımı her zaman olduğu gibi bugün de geçerlidir. Devletler arasındaki ilişkilere damgasını vuran köklü düşmanlıkları, üstünlük saplantılarını ve savaşçı eğilimleri aşacak biçimde tasarlanan bu yaklaşım soğuk savaş yılları boyunca Avrupa'nın demokratik ülkelerinin özgürlüğe olan bağlılıkları çevresinde birleşmelerini sağlamıştır [2].

IV. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KURUMLARI

Birliği yöneten kurumlar; demokratik yöntemlerle seçilen Parlamento, üye devletleri temsil eden ve bakanlardan oluşan Konsey, Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Doruğu, Antlaşmalar'ın koruyucusu olan Komisyon, Topluluk hukukuna uyulmasını sağlayan Adalet Divanı ve Birliğin Mali yönetimini izleyen Sayıştay'dır. Ayrıca ekonomik, sosyal ve bölgesel çıkar gruplarını temsil eden çeşitli danışma kurulları ile Birliğin dengeli gelişimine katkıda bulunan projelerin finansmanını kolaylaştırmak amacıyla kurulmuş olan Avrupa Yatırım Bankası bulunmaktadır.

Parlamentonun başlıca işlevi, siyasi itici güç olarak Topluluk politikalarının hazırlanması için gereken çeşitli inisiyatifleri üstlenmektir. Avrupa Doruğu ise gelecekte girişilecek eylemler için gerekli ivmeyi sağlamakta ve faaliyetlerin ana hatlarını çizmektedir.

Konsey; üye devletlerin genel ekonomik politikalarını koordine ederek, Komisyonun sunduğu tekliflerden hareketle Parlamentoyu da şu veya bu ölçüde sürece katacak şekilde ortak politikalara ilişkin temel kararları alır ve anlaşmada belirlenmiş olan hedeflere ulaşılmasını sağlar. Ayrıca Konsey hükümetler arası işbirliğine dayalı iki alanda daha birincil rol oynar: ortak dış politika ve güvenlik politikası çerçevesinde ortak konuları tanımlamak ve ortak kararlar almak. Konseyin adalet ve içişleri alanındaki esas işlevi ise ortak eylemler belirlemek ve üye devletlerin imzalayacağı sözleşmeleri hazırlamak ve önermektir.

Komasyon öncelikle Antlaşmaların korunması ve gözetilmesiyle yükümlüdür. Birliği harekete geçiren organdır ve yasama sürecini başlatmada tek yetkilidir. Komasyon ayrıca Avrupa Birliği'nin yürütme organdır. Buna, belirli Antlaşma maddelerinin uygulanmasına ilişkin kuralların belirlenmesi ve Birlik faaliyetleri için ayrılmış bütçe ödeneklerinin idaresi de dahildir.

Divan'ın görevi Avrupa Antlaşmalarının hukuka uygun biçimde yorumlanması ve uygulanmasını sağlamaktır. Adalet Divanı her durumda aynı biçimde uygulanan bir Topluluk hukukunun yaratılmasına yardımcı olmuş ve böylece Avrupa'nın bütünleşme sürecini hızlandırmıştır.

Sayıştay Avrupa Birliği'nin tüm gelir ve harcamalarının hukuka uygun ve düzenli biçimde yapılıp yapılmadığını ve maliye yönetiminin tutarlı olup olmadığını denetler. Birlik Anlaşması'yla Sayıştay'a tam kurumsal statü tanınmış ve sorumluluklarının kapsamı genişletilerek hesapların güvenilirliği ve hesaplara konu olan işlemlerin hukuka uygunluğu ve düzenliliği hakkında Parlamento ve Komisyona güvence bildirimini sunma görevi verilmiştir.

Avrupa Birliği'nin finans kurumu olan Avrupa Yatırım Bankası ise Roma Antlaşması ile Birliğin hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olacak yatırımları finanse etmek amacıyla kurulmuştur [2].

V. TÜRKİYE – AB İLİŞKİLERİ

Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkileri 1963'te imzalanan Ortaklık Anlaşması'na (Ankara Anlaşması) dayanmaktadır. Aslında Türkiye 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ortaklık için başvurmuş ancak anlaşma 1963'te imzalanmıştır. 1980'e kadar Topluluk ve Türkiye arasındaki ilişkiler karşılıklı yükümlülüklerin yerine getirilmesiyle devam etmiştir. Ancak 12 Eylül 1980 darbesinden sonra 1982'de, Topluluk Türkiye ile ilişkilerini dondurma kararı almıştır. 1986 yılında, dondurulmuş olan ilişkilerin canlandırılması süreci olarak ele alınan Ortaklık Konseyi toplantısı gerçekleşmiş ve 14 Nisan 1987'de Türkiye Avrupa Birliği'ne tam üyelik için müracaat etmiştir. 1989'da yayımlanan komisyon raporunda Topluluğun kendi iç pazarını tamamlayabilme sürecinden önce yeni bir üyeyi kabul edemeyeceği ve Türkiye'nin katılmadan önce ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesine ihtiyaç duyulduğu konularına değinilerek Türkiye'nin tam üyeliği için olumsuz görüş bildirilmiştir. Ancak buna rağmen, süregelen olumlu ilişkilerin sonucu olarak 1995'te Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliği gerçekleştirilmiştir. Böylece 1996'dan itibaren Türkiye, Avrupa Birliği ile entegrasyonunda 22 yıl süren geçiş dönemini tamamlayarak, sanayi ve işlenmiş tarım ürünlerinde sağlanan Gümrük Birliği ile tam üyelik sürecinde son döneme girmiştir [3].

Ancak bu noktada, 1993 yılında gerçekleşen Kopenhag Zirvesi'nde alınan, eski Varşova Paketi üyeleri olan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsayan bir genişleme sürecine başlama kararına da değinmek gerekmektedir. Bu zirvede aday ülkelerin katılım öncesi yerine getirmeleri istenen kriterler Kopenhag kriterleri adıyla anılmakta olup, üç grupta toplanmıştır:

• *Siyasi Kriter:* Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı gösterilmesini ve korunmasını garanti eden kurumların varlığı.

• *Ekonomik Kriter:* İşleyen bir pazar ekonomisinin varlığının yanı sıra Birlik içindeki piyasa güçleri ve rekabet baskısına karşı koyma kapasitesine sahip olunması.

• *Topluluk Mevzuatının Benimsenmesi:* Siyasi, ekonomik ve parasal birliğin amaçlarına uyma dahil olmak üzere üyelik yükümlülüklerini üstlenme kabiliyetine sahip olunması [4].

AB Komisyonu, genişlemeye yönelik stratejisine esas teşkil etmek üzere 1997'de, Gündem 2000 başlıklı bir rapor hazırlamış ve önerilerini açıklamıştır. Kopenhag kriterlerine uyum gösterebilme yeteneklerine göre iki grupta ülkeler belirlenmiş, Türkiye ise genişlemenin kapsamına alınmamıştır. Raporda Gümrük Birliği'nin tatminkar bir biçimde işlediği ve AB ile ilişkilerin geliştirilmesi için sağlam bir dayanak teşkil ettiği ancak, siyasi durumun, mali işbirliği ile siyasi diyalogun uygun şekilde sürdürülmesine imkan vermediği, Gümrük Birliği'nin uygulanmasının ülkemizin bir çok alanda AB müktesebatını başarıyla üstlenebileceğini gösterdiği, buna karşılık ekonomimizin makro ekonomik istikrarsızlık kısıcını kıramadığı ifade edilmiştir. Siyasi konularda ise insan hakları ve Güneydoğu sorunu ile ilgili bilinen görüşler tekrar edilmiş ve bu soruna askeri değil, siyasi bir çözüm bulunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte sorunların çözülmesinde Birliğin destekte bulunacağı doğrulanmış ve insan hakları konusunda gelişim sağlamak için Avrupa'nın yardımı önerilmiştir [5].

12-13 Aralık 1997 tarihinde Lüksemburg'da yapılan AB Zirvesi'nde kabul edilen Sonuç Bildirisi'nin de en önemli bölümü gelişme konusuna ayrılmıştır. Bu bildiri genelde komisyonun Gündem 2000 Raporunda yaptığı önerileri benimsemiş, buna bağlı olarak Türkiye için farklı bir önem kazanmıştır. Lüksemburg Zirvesi sonucunda Türkiye açısından sağlanan olumlu gelişmeler;

- Türkiye'nin tam üyeliğe uygunluğunun bir kez daha teyit edilmesi,

- Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi tam üyeliğe hazırlamak için bir strateji oluşumunu kararlaştırmasıdır [6].

Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin tam üyeliğine ilişkin geliştirdiği bu strateji içeriğinde; Ankara Anlaşması'nda öngörülen olanakların geliştirilmesi, 1995'te sağlanan Gümrük Birliği'nin güçlendirilmesi, mali işbirliği ve mevzuat uyumu gibi unsurlara yer verilmesi ve gelişmelerin düzenli olarak (Ankara Anlaşması'nın 28. Maddesi, Kopenhag kriterleri ve AB'nin 29 Nisan 1997 tarihli deklarasyonu çerçevesinde) gözden geçirilmesi öngörülmüştür. Tüm bu olumlu gelişmelere karşılık AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesinin ülkemizdeki siyasi ve ekonomik reformların devamına, komşu ülkelerle iyi ve istikrarlı ilişkilere sahip olunmasına ve Kıbrıs sorununa çözüm bulunması amacıyla BM gözetimindeki görüşmelerin desteklenmesine bağlı olduğu vurgulanmıştır. AB'nin politik bir baskı aracı olarak dile getirdiği bu konulara ilişkin Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Lüksemburg Zirvesi'nin hemen ardından yapılan açıklamada AB'nin Türkiye'ye yönelik yanlış ve ayrımcı tutumunu kınanmış, bununla birlikte ülkemizin tam üyelik amacını koruduğu ve AB ile var olan ortaklık ilişkilerinin sürdürüleceği, ancak bu ilişkilerin geliştirilmesinin AB'nin kendi yükümlülüklerini yerine getirmesine bağlı olacağı, mevcut anlayış ve yaklaşımı değişmedikçe ilişki kapsamı dışındaki konuların AB ile ele alınmayacağı belirtilmiştir. Bu açıklamaya bağlı olarak ilk oturumunu 12 Mart 1998'te Londra'da yapan Avrupa Konferansı'na ülkemizin katılmayacağı belirtilmiş böylece ilişkilerimizin içinde bulunduğu durumdan çıkış yolunun AB'nin göstereceği siyasi iradeye bağlı olduğu karşı tarafa ifade edilmiştir.

Türkiye'nin bu konuda sergilediği politikanın bir sonucu olarak Cardiff ve Viyana Zirveleri sonucunda ülkemizi tam üyeliğe hazırlayacak Avrupa stratejisi onaylanmış, bu stratejinin Türkiye'nin önerileriyle de zenginleştirilebileceği vurgulanarak, hayata geçirilmesi için gerekli mali desteğin sağlanması amacıyla çalışmalar başlatılmıştır. Cardiff ve Viyana kararları sonucunda 4 Kasım 1998'de hazırlanan ilerleme raporunda Türkiye'nin aday ülke olarak algılandığı bir gerçektir. Bununla birlikte 3-4 Haziran 1999 tarihinde Köln'de yapılan AB Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesi'nde Almanya tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin beklentilerini karşılayabilecek nitelikteki taslak metin İngiltere ve Fransa'nın desteğine rağmen başta Yunanistan olmak üzere diğer bazı üye ülkelerin olumsuz tutumları sonucunda kabul edilmemiştir[5].

AB Komisyonununun 13 Ekim 1999'da Türkiye için ikinci ilerleme raporunu yayımlamasının ardından, 10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de yapılan zirvede Binyıl Bildirgesi kabul edilmiş, genişleme sürecinde yeni bir aşamaya işaret eden kararlar alınmıştır. Helsinki'de Avrupa Konseyi Türkiye'nin tam üyeliği konusunu vurgulamış ancak, tüm diğer aday ülkeler gibi Kopenhag Kriterlerine uyum sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Konsey var olan strateji çerçevesinde Türkiye'nin de

reformlarını gerçekleştirebilmesi için giriş stratejisinden yararlanacağı kararını almıştır. Bununla birlikte, katılım ortaklığı daha önce gerçekleştirilen Avrupa Konseylerinde alınan kararlar temelinde oluşturulacak ve giriş hazırlıkları içerisindeki öncelikli alanlar belirtilmiş olacaktır. Bu kararlar doğrultusunda komisyon tarafından 8 Kasım 2000 tarihinde açıklanan "Katılım Ortaklığı Belgesi"nde ülkemizin AB katılımına uyum sağlamak amacıyla neler yapması gerektiğini, orta ve kısa vadeli hedefler olarak belirleyen bir strateji ortaya konmuştur. Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi'nde belirtilen konuları dikkate alarak Avrupa Birliği'ne uyum için bir ulusal program hazırlamıştır. Ulusal program Bakanlar Kurulu'nda 19 Mart 2001 tarihinde onaylanmış ve AB Komisyonuna sunulmuştur. Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin bir sonraki toplantısının ise 26 Haziran 2001 tarihinde Lüksemburg'da yapılması öngörülmektedir[7].

Bütün bu tarihi gelişim ışığında Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılımında başlangıcından bugüne kadar yaşanan olumlu olumsuz tüm gelişmelere kriz mantığıyla bir açıklama getirelim.

VI. TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

VI.1. Türkiye'nin Zayıf Yönleri ve Dezavantajları

a. İnsan Hakları

Ülkemizde yaşanan 1980 ihtilalinden itibaren, insan hakları ve etnik sorunlar Avrupa Birliği ülkeleri tarafından yoğun olarak gündeme getirilmiş ve Türkiye'nin karşısına çıkartılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin insan hakları konusunda ortaya koyduğu tutum ve davranışlar Avrupa Birliği ülkelerince yetersiz bulunmaktadır ve sorunun aşılmasında Birliğin desteğinin alınması önerilmiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin üyeliğini desteklemeyen ülkeler için bu durum ülkemiz aleyhinde bir koz olarak kullanılmakta ve komisyonlarda sıklıkla dile getirilmektedir.

Ancak şu da unutulmamalıdır ki, ülkemizin insan hakları konusunda bulunduğu nokta sadece Avrupa Birliği açısından değil, ülkemiz açısından da yeterince tatminkar bir seviyede değildir. Öyle ki, ülke içinde sesini duyuramadığına inanan gruplar, iletişimin de yaygınlaşmasıyla uluslararası platformda sorunlarını dile getirip kendilerine destek bulabilmektedirler. Bu durum elbette ülkemiz açısından büyük bir olumsuzluk yaratmaktadır.

Öte yandan ülkemizde yaşanan etnik sorunların, ilerleyen dönemlerde de Avrupa Birliği ile olan ilişkilerde gündeme geleceği düşünülmektedir. Bu konu bazı üye ülkeler tarafından Türkiye'nin ifade ettiği şekilde

anlaşılmış olsa da, birçok ülke açısından konunun çözüme kavuşmadığı varsayılmaktadır[8].

Tüm bunların yanı sıra Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişim göz ardı edilmemeli ve demokrasi ve insan hakları konularındaki ilerlemeler toplumun her kesimi tarafından desteklenmelidir. Unutulmamalıdır ki, bu konuların çözümünde hükümetlerin çabaları tek başına yeterli olmamaktadır.

b. Din ve Kültür Farklılığı

Avrupa Birliğine üye ülkeler her ne kadar henüz gerçekleştirememiş olsalar da, bir Avrupalı kimliği oluşturma çabası içindedirler. Bu noktadan bakıldığında kültür faktörü ön plana çıkmaktadır. Türkiye sosyo-kültürel dokusuyla Avrupa Birliği ülkelerinden son derece farklıdır. Öncelikle Türkiye'nin müslüman bir devlet oluşu AB üyeleri için olumsuz bir referans olmaktadır ve Türkiye'yi tam bir Avrupalı olarak görmelerini engellemektedir [8].

II. Dünya Savaşı'nın ardından ekonomik dinamiklerini hızla yenileyen Avrupa'ya göç eden ve orada yaşamaya başlayan Türklerin de içinde buldukları ortama ve yaşam tarzına gösterdikleri uyumsuzluk, üye devletlerin görüşünü desteklemiştir. İkinci ve üçüncü kuşak olarak adlandırdığımız kesimde bu uyumsuzluk her ne kadar yaşanmasa da, Birlik içerisindeki görüş hakimiyetini sürdürmeye devam etmektedir.

Avrupa Birliği üyeleri Türkiye'nin tam anlamıyla batı değerlerini benimseyemediğini kabul etmemekte ve Türk kimliğini sorgulamaya ve olumsuz görüşlerini sürdürmeye devam etmektedirler.

c. Refah Seviyesi ve Ekonomik Dengesizlik

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik konusunda karşısına çıkan bir başka engel ise ülkedeki refah seviyesidir. Ülkemiz, son derece yoğun nüfusu ve hızla artan nüfus artış oranıyla AB üyelerinin standartlarından oldukça uzak bulunmaktadır. Nüfusun kalabalık oluşunu, bir fırsat anlayışıyla sunmak ise ülkemiz için mümkün olmamaktadır, çünkü yoğun nüfusa rağmen ülkedeki alım gücü son derece düşüktür. Ayrıca Gümrük Birliği Anlaşması ile de AB ülkeleri Türkiye pazarına girmiş bulunmaktadır. Sanayi toplumu olma yolunda katlanılan zor şartları aşan AB ülkelerinde sosyal güvenlik uygulamaları işlemektedir, kişi başına düşen milli gelir oranı ise ülkemiz seviyesinden oldukça yüksektir. Avrupa Birliği üyeleri Türkiye'nin milli gelirinin, Birliğin seviyesine ulaşabilmesi için uzun süreli bir döneme gerek duyulduğunu belirtmektedirler. Ülkedeki fiyat istikrarsızlığı, ödemeler bilançosundaki açıklar, tasarrufların yatırıma dönüştürülemediği ve rekabet

konusundaki eksiklikler de ekonomik dezavantajlar olarak görülmektedir.

Bunun yanı sıra, Birliğe üye ülkeler arasında işgücü dolaşımı serbesttir. Türkiye'nin tam üye olması ve bu olanaktan yararlanması sonucunda, oldukça genç bir nüfusa sahip olan ülkemizdeki işgücü Avrupa'ya gidebilecek ve oradaki iş imkanlarından yararlanabilecektir. Dolayısıyla ülkemizden Avrupa'ya giden her genç, bir Avrupalının işsiz kalmasına neden olabilecektir.

Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin tam üyeliği konusunda öne sürdüğü başka bir engel ise, ülkemizin Birliğe getireceği mali yüküdür. AB sistemine göre nüfus ölçeği baz alınarak az gelişmiş ülkelere gelir transferi yapılması söz konusudur. Kalkınmışlık seviyesinin düşük ve işsizliğin yoğun olduğu ülkemizin tam üye olması durumunda bu mali destekten oldukça yüksek bir pay alması söz konusu olacaktır [8].

d. Siyasi İstikrarsızlık

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde karşısına çıkarılan siyasi dengesizliklerin başında, cumhuriyetin kurulduğu günden buyana değişik periyotlarla meydana gelen askeri darbeler gelmektedir. Bu darbeler ülkenin iç dinamiklerini olumsuz yönde etkilediği gibi, uluslararası platformda da Türkiye için son derece negatif görüşler yaratmıştır.

Türkiye'deki siyasi iktidar oluşumunda taban çoğunluğun özlem ve beklentilerinin sağlanamaması yani başka bir deyişle uzun süreli koalisyonların varlığı da bir başka siyasi istikrarsızlık örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca ülkemizin çeşitli zamanlarda yaşamış olduğu ekonomik krizler sonucu oluşan istikrarsızlık, politik buhranların yaşanmasına neden olmuştur.

e. Sonuç

Yukarıda sayılan tüm bu olumsuzluklardan başka yine nüfusla bağlantılı olarak; Avrupa Birliği içerisinde temsil statüsü, ekonomik ve siyasi yönetim ülkelerin nüfus büyüklüklerine göre oranlanmaktadır. Nüfusu yoğun olan ülkeler AB Parlamentosu'nda daha fazla milletvekiline, yönetimde ise daha fazla müdürlüklere sahiptirler. Dolayısıyla, Türkiye'nin bugünkü nüfusu ve nüfus artış oranı göz önüne alındığında, birliğe tam üye olmuş bir ülke olarak Avrupa içinde ekonomik, politik ve idari alanda söz sahibi konuma gelinecektir ki, birlik üyeleri bu durumdan kaçınmaktadırlar.

Sonuç olarak Avrupa Birliği üyeleri Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri olarak belirlenen koşullara ulaşamadığı ve ülkenin henüz kendi politik, ekonomik ve

sosyal problemlerini çözemediği görüşüne sahiptirler. Dolayısıyla Birliğe tam üye olarak tüm bu sorunları Birliğe taşımamanın gerek olmadığını ve Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Avrupa entegrasyonu için şu anda yeterli olduğunu düşünmektedirler. Bu sebeple var olan olumsuzlukları komisyonlarda dile getirip, Türkiye'nin üyelik sürecinin uzamasına neden olmaktadır.

VI.2. Türkiye'nin Üstün Yönleri ve Avantajları

Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne girmeye aday bazı ülkelerle karşılaştığımızda aslında onlardan geri kalmadığını ve hatta onlara oranla üstün yönlerinin olduğu görmekteyiz.

a. Devlet Sistemi

Türkiye'yi diğer aday ülkelerden ayıran en önemli farklılık, Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelen 700 yıllık zengin ve köklü bir devlet geleneğinin mirasçısı olmanın yanında, 77 yıldan beri, çeşitli aksaklıklar olsa da Atatürk'ün kurduğu cumhuriyetin yaşaması ve 54 yıldan bu yana çok partili demokrasi ile yönetiliyor olmasıdır. Laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti diğer demokrasilerle aynı değer ve amaçları taşımaktadır.

Türkiye, çeşitli devlet birimlerinin ve siyasi partilerin işlevlerini yerine getirebilmelerini sağlayan demokratik kurumlar ile, bağımsız yargının işleyişini sağlayan anayasal garantinin bulunduğu, tüm partilerin iktidara gelebilmelerini sağlayan ve muhalefete de özgürlük tanıyan seçimlerin gerçekleştiği bir ülkedir [9].

b. Jeopolitik Konum

Türkiye dünyanın en sorunlu üçgeni olarak adlandırılan Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya'nın ortasında bulunmaktadır ve Avrupa Birliği için bu bölgeler arasında dengeleyici bir gücü ifade etmektedir. NATO ülkeleri arasında Ortadoğu ülkelerine sınırı olan tek ülkedir ve stratejik bakımdan son derece önemli olan boğazların kontrolüne sahiptir. Buna bağlı olarak Türkiye Kafkasya ve Ortadoğu'daki petrol ve doğalgaz yatakları üretiminin sınırında potansiyel bir geçiş alanıdır. İleride Ortadoğu'da daha da önemli olacak olan su kaynakları da büyük ölçüde Türkiye sınırları içerisinde bulunmaktadır.

Bunların yanı sıra Türkiye, halkı müslüman olup NATO, OECD gibi kuruluşlara üye ve Avrupa Birliği'ne resmen aday olan tek ülkedir. Ayrıca 51 Müslüman ülke arasında da demokrasi ile yönetilen tek ülke konumundadır [9].

c. Sosyo-Kültürel Faktörler

Türkiye'de temel özgürlüklerin tanınması, ifade ve basın özgürlüğü ile toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün varlığı, azınlık haklarının korunması ve hukuk karşısında herkesin eşit olması gibi temel kriterler benimsenmiştir [9].

Özellikle Ulusal Eğitimin yeniden yapılandırılması sonucu ülkede ki okur-yazar oranında gelişme sağlanmış, üniversiteler çağdaş kriterlere uygun eğitim vermeye başlamıştır. Küresel platformdaki kültürel değişim kitle iletişim araçları sayesinde yakından izlenir duruma gelmiştir.

Yanı sıra Avrupa'daki ülkeler arasında en genç nüfusa sahip olan ülkemiz, bu dinamik potansiyeliyle de diğer aday ülkelerden avantajlı bir konumdadır.

Birçok farklı etnik kökenden gelen ve çeşitli dinlerin mensubu olan insanlar, Türkiye sınırları içerisinde hiçbir ayırım gözetilmeksizin yaşamakta ve ibadetlerini yerine getirebilmektedirler.

d. Sonuç

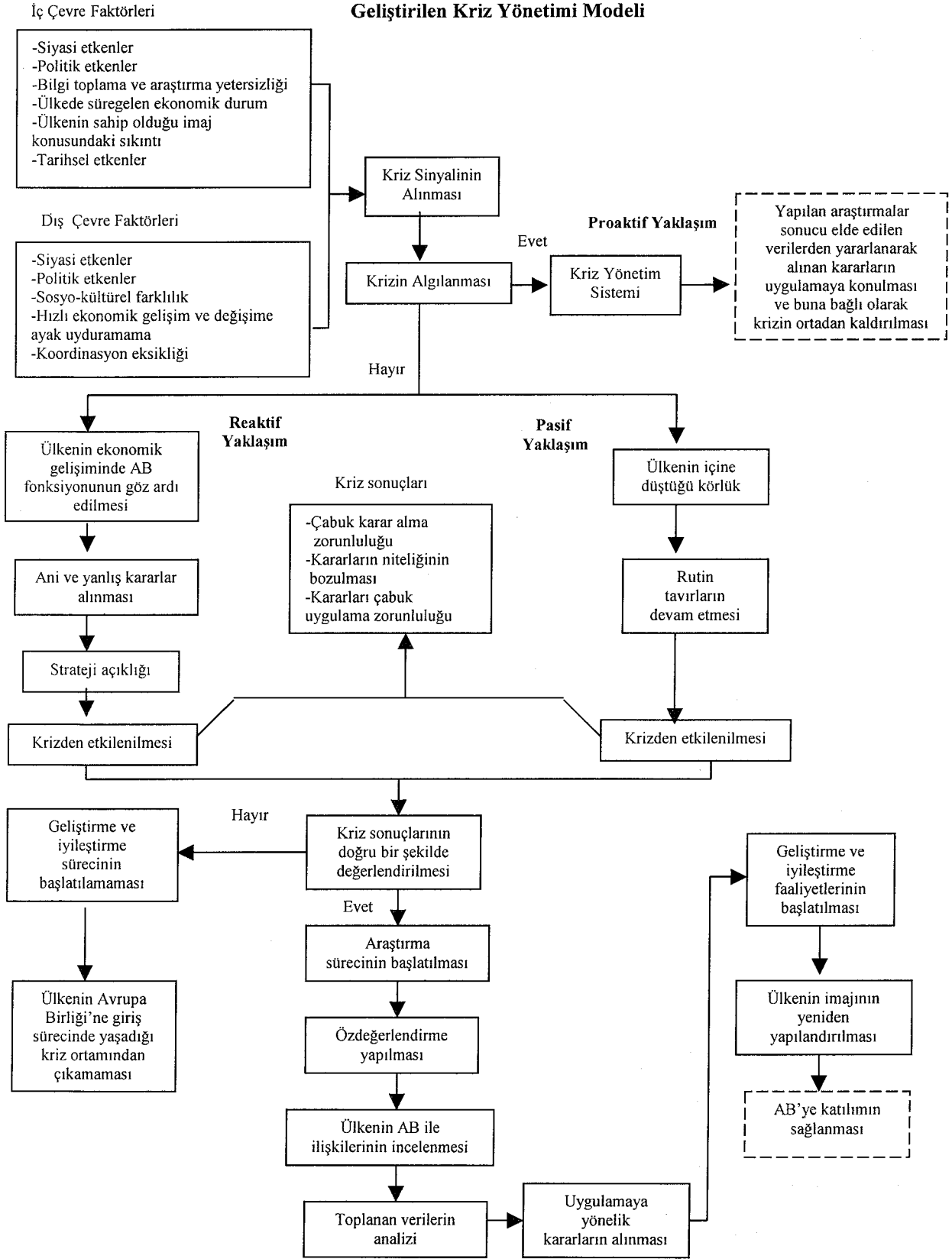
Yukarıda sayılan avantajların yanında Türkiye, ekonomik olarak tam üye olmadığı halde AB ile Gümrük Birliğine girebilmiş ilk ve tek ülkedir. Ayrıca OECD içinde son 20 yıla bakıldığında en hızlı kalkınan 3 ülkeden biridir.

Askeri güç açısından ise NATO ülkeleri içerisinde Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra 2., asker sayısı olarak da dünyada 7. ülke konumundadır [9].

Görüldüğü gibi Türkiye hem siyasal, hem jeopolitik, hem kültürel, hem de ekonomik olarak oldukça büyük öneme sahip bir ülkedir. Ayrıca Türki Cumhuriyetlerden de aldığı destek ülkenin önemini arttırmaktadır. Sahip olduğu avantajları kullanabilmesi, malların, işgücünün ve sermayenin serbest dolaşımından yararlanabilmesi, üstün yönleriyle rekabet avantajı yaratabilmesi ve Avrupa'da söz sahibi olabilmesi için, doğru ve istikrarlı politikalar ışığında Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girişi sağlanmalıdır.

VII. SONUÇ

VII.1. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Girişi Sorununa Yönelik Geliştirilen Kriz Yönetimi Modeli

VII.2. Modelin Değerlendirilmesi

Türkiye’de siyasi kimliğin olgunlaşma süreci tarihsel gerekçelerin yanı sıra, geçen 77 yıllık süreç içerisinde ekonomik ve anarşik etkenlere dayalı yaşanan darbeler sonucu sekteye uğramıştır. Demokratikleşme sürecini de geciktiren bu aksaklıklar ulusal yönetim politikasının geliştirilmesi bakımından bilgi toplama ve araştırma yetersizliğini ve girişken stratejilerin uygulanamaması sonucunu doğurmuştur.

Bütünsel bir yeniden yapılanma savaşımı veren genç Türkiye Cumhuriyeti gerekli ekonomik yapılanmayı olması gereken hızda sağlayamamıştır. Ekonomik aksaklıklara bağlı gelişen olumsuzluklar Türkiye’nin küresel platformda kötü bir imaj edinmesine neden olmuştur. I. Dünya Savaşı’na kadar uzanan tarihsel yelpaze içinde Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasında yaşanan savaşlarda özellikle Avrupa toplumlarının Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği konusunda negatif görüşlerini pekiştirmiştir.

Savaş sonrası Avrupa’da başlayan hızlı ekonomik yapılanma süreci beraberinde siyasi değişimleri de getirmiştir. Hitler, Franco ve Mussolini sonrası Avrupa, bedelini ağır ödediği dikta yönetimlerinden çıkışın sosyal ve genele yaygın demokrasiyle mümkün olacağını anlamış ve ulusal yönetim politikalarını buna göre şekillendirmiştir. Hızla yaşanan sosyo-kültürel değişim ve istikrarlı ekonomik yapılanma savaşın tarafları olan ülkeler arasındaki yakınlaşmayı, duvarların yıkılmasını ve sınırların ortadan kalkmasını sağlamıştır. Avrupa’daki bu hızlı gelişime Türkiye’nin uyum sağlayamaması, küresel koordinasyonun eksikliği krizin tarihsel sinyallerini vermeye başlamıştır.

Aynı dönem içerisinde Türkiye iç tarihsel değişimini yaşarken, Avrupa uluslarına oranla daha büyük yenilik ve değişimlerin ihtiyacı içerisindeydi. Atatürk devrimlerinin geniş tabanlı Türk ulusuna benimsetilmesi telaşı içinde ani ve fevri uygulamaları doğuracak denetimsiz kararlar alınmış ve bunların acil çözüm düşüncesiyle uygulanması durumunda kalmıştır.

Tüm bu metamorfoz uğraşı içinde Avrupa ülkelerinde başlayan birlik oluşturma gayretleri ve birliğin oluşum süreci göz ardı edilmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği’ne ilişkin göz ardı edilen önemli konulardan bir diğeri de Birliğin gelecekte Türkiye’ye sağlayacağı ekonomik, sosyal ve kültürel avantajlardır.

Birliğin kuruluşundan 8 yıl sonra Türkiye ilk katılım müracaatını gerçekleştirmiş ve bu uzun bir kriz sürecinin başlangıcı olmuştur. Türkiye’yi özellikle ekonomik açıdan olumsuz yönde etkileyecek katılım krizi süresince stratejik hatalar yaşanması, ortaya konan reaktif yaklaşımın en belirgin göstergesidir.

Yanı sıra gerek ekonomik istikrarsızlık, gerekse siyasi çekişmeler sonucu Türkiye gözlem yeteneğini kaybetmiş, gelenekçi politik uygulamaları rutin bir hale getirerek krizden etkilenmiştir.

Eğer Türkiye krizi zamanında algılayabilseydi, demokratik ulusal yönetim mantığı içerisinde bir kriz yönetim sistemi oluşturacak ve proaktif bir yaklaşımla hızlı ve sağlıklı bir değişim sürecine girerek krizi sona erdirebilecekti. Nitekim yakın dönemde Avrupa Birliği Genel Sekreterliği’nin kurulması, çözümcül bir yaklaşımla yapılan araştırmalar sonucu elde edilen verilerden yararlanılarak sağlıklı kararların alınması krize dair yönetsel, sitemli ve proaktif bir oluşumun göstergesidir.

Türkiye’nin yaşadığı bu katılım krizinin üstesinden gelebilmesi için, Avrupa Birliği’ne dair son dönemde doğru politikaların geliştirilip uygulamaya konulmasıyla birlikte mevcut durum değerlendirmesi yapılmalı, genel politikalarda yapılan köklü değişimlerle (insan hakları, ekonomik ulusal program, vb.) kapsamlı bir araştırma süreci başlatılmalıdır. Türkiye’nin özdeğerlendirmesi de aynı araştırma kapsamı içerisinde incelenmeli ve ülkenin Avrupa Birliği ile ilişkileri gözden geçirilmelidir. Toplanan verilerin ışığında uygulamaya yönelik kesin kararlar alınarak ulusal program çerçevesinde gelişme ve iyileştirme faaliyetleri başlatılmalı ve ülke imajındaki aksaklıklar giderilerek Avrupa Birliği’ne katılımın gerçekleştirilmesi sürecine gelinmelidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] -----, <http://www.europa.eu.int>
- [2] -----, <http://www.abgs.gov.tr>
- [3] -----, <http://www.foreigntrade.gov.tr>
- [4] -----, <http://www.eureptr.org.tr>
- [5] -----, Avrupa Birliği - Türkiye İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2000.
- [6] -----, <http://www.dpt.gov.tr>
- [7] -----, <http://www.mfa.gov.tr>
- [8] Bozkurt, Veysel, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Alfa Basın Yayın Dağıtım, İstanbul, 1997.
- [9] Öymen, Onur, **Geleceği Yakalamak**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2000.